

RAVNIČARSKE I DRUGE UTVRDE JUGOISTOČNO OD IVANŠČICE

Ivanščica je nesumnjivo planina na čijim se obroncima smjestilo najviše naših utvrda koje su usto, u usporedbi s drugima (primjerice u Lici), još relativno dobro očuvane. Prije nego što prikazemo utvrde na sjevernim obroncima najveće zagorske planine, red je da se osvrnemo i na ostatke onih utvrda koje su smještene na južnim rubovima njezinih obronaka ili po jugoistočnim brežuljcima i ravničarskim predjelima. Sve se te utvrde nalaze u promjeru od desetak kilometara, iako su u prošlosti bile uključene u različite regionalne podjele. Tako su i sada te relativno bliske utvrde smještene u čak tri županije – Varaždinskoj, Krapinsko-zagorskoj i Zagrebačkoj.

Prva je utvrda zapravo bezimena i donedavno se za nju uopće nije znalo. Otkrivena je 2001. pri rekognosciranju terena u brdovitim predjelima iznad doline potoka Pake (po kojemu je i nazvana) južno od Novog Marofa. To je utvrda izduženog peterokutnog tlocrta prilagođena platou na vrhu strmog brijega (310 m n.v.) s kojega se nadgledao promet kroz inače teško prohodno područje. Prva su arheološka istraživanja obavljena iste godine kada je i pronađena, a radio ih je Arheološki odjel Gradskog muzeja u Varaždinu pod vodstvom Marine Šimek. Očišćen je zapadni dio utvrde s nizom konzola na vanjskoj strani, a utvrđen je i ulaz s kamenim pragom. Debljina zidova je 2 m, a građeni su od lomljenog i klesanog vapnenca vezanog žbukom, s tim što je vanjski zid građen od pravilnih klesanih blokova. Utvrđeno je postojanje branič-kule i obodnog zida, a dimenzije su relativno male (18 x 9 m). Sve u svemu to je tipičan zamak kakvi su se u nas gradili tijekom 13. st.

Druga je utvrda mnogo poznatija i smještena je nešto zapadnije te je je-

LOW-LAYING FORTRESSES AND OTHER FORTIFICATIONS TO THE SOUTHEAST OF IVANŠČICA

The foothills of Ivanščica, a mountain situated in the region of Hrvatsko zagorje, is adorned with an unparalleled number of fortifications. Some remnants of these strongholds can still be found on its eastern foothills, but also in the nearby low laying areas. The first such fortification, discovered quite recently, is the Pakra fort. One of notable examples is the low laying fortification situated in Konjščina. It is assumed to be the first Renaissance fort with defense walls made of earth. It was built by the Konjski family which moved from Bjelovar surroundings to Zagorje in order to escape from Turkish threats. The fortress was later on used as granary, and was completely demolished in the Second World War. Attempts are now made to fully renovate this edifice, but the problem lies in the lack of funds. The Bisag fort is also a low laying fortification which was eventually converted into castle, and can now be identified by no more than some small-size remnants. Zelingrad, a fort perched on eastern foothills of the Zagreb mountain, was abandoned several centuries ago. Heritage preservation activists from the nearby town are now making great efforts to renovate this significant edifice.

dan od najpoznatijih primjera naših relativno rijetkih ravničarskih utvrda okruženih vodenim opkopima. Riječ je o kaštelu Konjščina po kojemu je ime dobilo i obližnje zagorsko naselje. Kaštel se kao Selnica (što mu je stariji naziv) spominje u ispravi kralja Matije Korvina 1477. s kojom se dopušta Kristoforu i Ivanu Konjskom

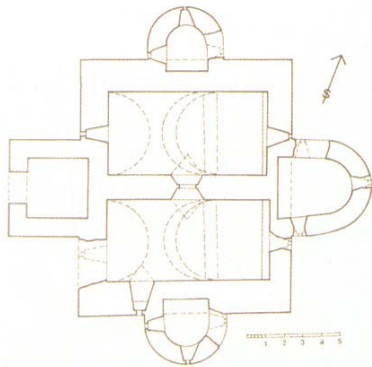
podizanje utvrde u današnjoj Konjščini. Inače se Selnica kao župa sa župnom crkvom posvećenoj sv. Nikoli (ecclesia sancti Nicolai de Zelnichia) spominje i prije, u popisu župa zagrebačke biskupije arhidakona Ivana Goričkog iz 1334. No u sljedećem sačuvanom popisu iz 1501. spominje se crkva posvećena sv. Do-

Pogled na ostatke utvrde Paka (snimio: K. Regan)

Utvrd

miniku, što samo potvrđuje i vrijeme nastanka utvrde i njezine graditelje.

Tlocrt prizemlja utvrde u Konjščini

Konjski (Konsky) su naime stara plemićka obitelj podrijetlom iz bjelovarskog kraja u blizini Rovišća. Sjedište im je bilo kraj sela koje se danas naziva Domanjkuš i gdje također postoji crkva Sv. Dominika. Čini se da su Konjski svog starog zaštitnika prenijeli u novi kraj u koji su se, vjerojatno kao i drugi, preselili pred turskom opasnošću. U tom se selu, u dolini pokraj potoka Konjska, još nalaze ostaci njihova prvobitnoga zamka, a zna se da su Konjski i tijekom 16. i 17. st. održavali veze sa starim krajem. Inače plemić Petar Konjski dobio je potvrdu plemstva 1515., a Mihael Konjski 1603. barunat za zasluge u ratu s Turcima, da bi potom ubrzo (1647.) dobili i grofovsku titulu. Jedan je Konjski (Gašpar) neko vrijeme bio i podban Hrvatske. Obitelj je vjerojatno izumrla

Fotografija konjščinskog kaštela s početka 20. st. (snimio G. Szabo)

krajem 17. st., iako se o točnom vremenu podaci međusobno razilaze.

U blizini utvrde Konjščina odigravala se 1544. poznata bitka s Turcima. Tu se naime, na mjestu gdje se potok Selnica ulijeva u rijeku Krapinu, bila utaborila velika vojska Ulama-paše na pohodu prema Štajerskoj. Hrvatsku su vojsku vodili slavni i opjevani hrvatsko-dalmatinsko-slavonski ban Nikola Šubić Zrinski i grof Juraj Wildenstein. Suvremenik Istvánffy opisuje da je bansku i tursku vojsku dijelio neki jarak koji su Turci izne-

spas potražiti u konjščinskoj utvrđi. Pritom je na mostu ubijen konj Zrinskog, a Wildenstein bi se bio utopio u dubokoj vodi opkopa da ga (kako piše povjesničarka Klaić) nije za bradu izvukao Stjepan Baletić, jedan od hrvatskih časnika.

Utvrd se u Konjščini spominje i u vrijeme seljačke bune 1573. kada su je osvajale ustaničke snage. Zapisnici plemićkog suda u Selnici svjedoče da su okolni seljaci bili u bunu uključeni od početka. Odmah su izabrali dva kapetana i desetnike te iz-

Pogled na konjščinski kaštel sa sjevera

nada prešli te udarili i raspršili raspuštene hrvatske čete. Knez Zrinski i grof Wildenstein bili su prisiljeni

nenada napali utvrdu u koju se zatvorio njezin tadašnji vlasnik Mihael Konjski. Ustanici su izbatinali neke vlastelinske slugu, najamnike i vrate, a druge prisilili da im se pridruže. Bezuspješno su ju opsjedale sve vrijeme bune.

U 18. st. konjščinsko se vlastelinstvo spominje u mnogobrojnim spisima, a ponegdje se navodi i kaštel, no sada već kao "stari grad", jer je u neposrednoj blizini izgrađen novi dvorac, što se može uočiti i na slici G. Szaba iz 1912. Kao vlasnici ili pretendenti pojavljuju se mnogi zagorski plemići (Čikulini, Keglevići, Moskoni, Najšići, Sermagi, Vojkovići i dr.). Današnji fond Čikulini-

Sermage u Hrvatskom državnom arhivu čuva i popise raznovrsne pokretne imovine koja je bila pohranjena u 23 kovčega. U "starom gradu" se između ostalog spominje pivnica (vjerojatno današnje svodeno prizemlje), kuhinja i sobica nad mostom koja je možda bila predionica.

Od 1772. Konjščina prelazi u vlasništvo zagrebačke biskupije koja je do nje došla zamjenom imanja u oklici Dubrave, Vrbovca i Gradeca pri reorganizaciji Vojne krajine. Vjeruje se da je biskup Maksimilijan Vrhovac (1787.-1827.), koji se bavio trgovinom žitom i bio uključen u regulaciju Kupe te gradnju Lujzinske ceste, kaštel preuredio u žitnicu. Nakon toga kaštel je pokriven neuglednim krovom (smještenim na stupovima) koji ga je ipak štitio od daljnjeg propadanja.

Potres je 1880. jako oštetio dvorac koji se potom više nije popravljao. Nakon Prvoga svjetskog rata agrarna je reforma oduzela imanje zagrebačkoj nadbiskupiji. Posljedica je bila potpuno rušenje dvorca jer ga vlasnici nisu htjeli popravljati. Sačuvana je prepiska Povjerenstva za očuvanje spomenika i Kotarske oblasti u Zlataru iz koje se vidi da su novi vlasnici dvorac razgradili, a građu rasprodali. Između dva rata zgrada kaštela rabila se za različite namjene, prema kazivanju mještana čak i kao dvorana za ples. U Drugom svjetskom ratu utvrda je konačno stradala, a tada je vjerojatno zapaljeno i negdašnje drveno krovništvo. Onda pa sve donedavno utvrda je bila propuštena propadanju.

Zanimanje za ovu zanimljivu utvrdu obnovljeno je krajem prošlog stoljeća. Pojavili su se poljski studenti (još je A. B. Krčelić u svojim *Anuama* (1748.-1767.) istraživao pretenzije jednoga poljskog plemića na posjed i utvrdu) koji su precizno snimili stanje utvrde i okolnog terena te izradili prijedloge moguće obnove kaštela. Potom je započelo sustavno istraživanje koje su potaknuli općina i Žu-

panija krapinsko-zagorska radi sveobuhvatne sanacije i revitalizacije. Arheološka je istraživanja sproveo Filozofski fakultet u Zagrebu u suradnji s Ministarstvom kulture – Upravom za zaštitu kulturne baštine. Voditelj cijelog projekta bio je dr. sc. Zorislav Horvat, a arheoloških iskopavanja mr. sc. Krešimir Filipec. Iskopavanja su obavljena tijekom 1998. i 1999. Iz rada koji su zajedno tiskali u *Opuscula archaeologica* (br. 25/2001.) crpili smo gotovo sve podatke o konjščinskoj utvrđi.

Detalj obnovljenih lukova

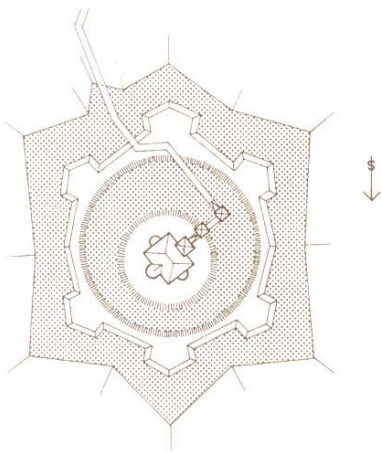
Kaštel je inače smješten usred podvodne livade, između dvaju krakova potoka Selnice. Onuda se za svake manje kiše teško prolazilo, osim po nasutom putu. Utvrda je u tlocrtu pravokutnik koji je napola podijeljen srednjim zidom, a na sredini svake stranice je kula, od kojih je ulazna četvrtasta, potkovasta na nasuprotnoj strani, a polukružne kule na bočnim stranama. Imala je prizemlje, prvi kat, gdje je bio ulaz u koji se dolazilo preko drvenog mosta, te drugi kat. Logika i tradicija upućuju i na postojanje trećeg kata (kako je

to uobičajeno u palasima), ali dosadašnja istraživanja to nisu potvrdila. Pritom je ulazna kula u prizemlju bila svojevrsno zaštićeno sklonište, na prvom je katu bio ulaz i njegov nadzor, drugi je kat također služio za nadzor i obranu, a eventualni treći za obranu i za krovništvo. Potkovasta je kula u prizemlju imala zdenac, a služila je i za obranu, kojoj su bili namijeni i ostali katovi, s tim što je prvi kat služio uzimanju vode, drugi kao kuhinja, a treći za krovništvo. Polukružne su kule bile isključivo

namijenjene obrani, s tim da se vjeruje da nisu imale treći kat.

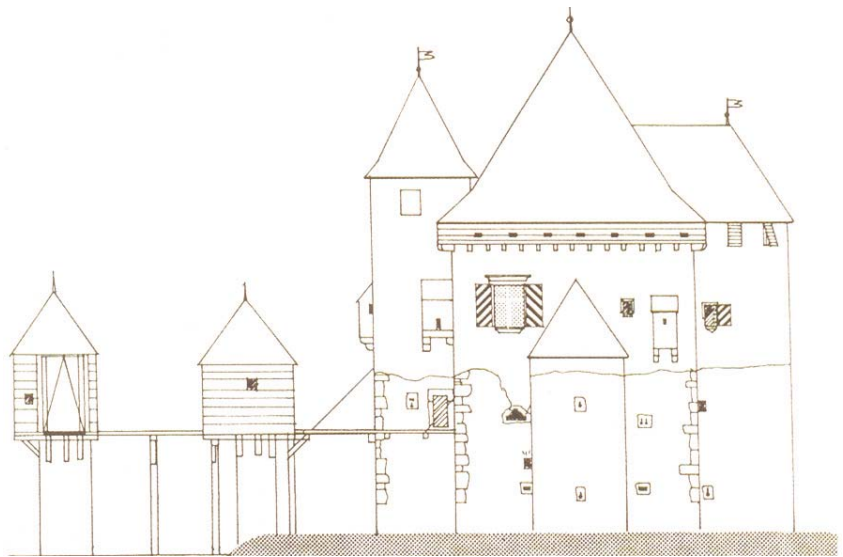
Utvrda je zidana kamenom lomljenjem s klesanim detaljima i klesanim kamenima po uglovima. Mjestimice je u zid dodavana o dobro pečena opeka. Od opeke su bili izvedeni svi svodovi (bačvasti i kupolasti) te svi nadvoji puškarnica, prozora i vrata. U izvedbi bačvastih svodova u prizemlju unutrašnji su zidovi pojačavani otprilike 40 cm, što je vjerojatno bilo uvjetovano tehnološkim razlozima, a ne naknadnim radovima.

Utvrđeno je da je utvrda građena istodobno, a da su sve pregradnje obavljene od kraja 17. st. nakon prestanka turske opasnosti. Tada je izgrađen i "novi grad", zidana kurija koja je sasvim sigurno bila smještena na nasipu zemljanog bedema kada je nasip i snižen. Ta je nova kurija nastajala postupno, a srušen je drveni most te u kaštelu obavljene mnoge pregradnje. Tada je vjerojatno smanjena i visina kaštela, a posebno u vrijeme kada ga se počelo upotrebljavati za žitnicu. Za eventualnu djelomičnu rekonstrukciju utvrđene su dimenzije svih kula te raspored unutrašnjih prostorija, a za krovšte je ustanovljeno da je bilo od šindre, iako se u sjevernoj Hrvatskoj krajem 15. st. upotrebljavao crijep (Krapina, Cesargrad, Grebengrad...).

Pretpostavljeni izgled zemljanih bastiona oko utvrde

Ustanovljeno je da je utvrda u Konjščini sa svojim jedinstvenim tlocrtom i organizacijom prostora građena na drvenim pilotima. Preko njih je položena kamena ploča na kojoj je potom zidana građevina, a naknadno je uz temelje (vjerojatno zbog izolacije od vlage) nabijena glina. Prema zračnim je snimcima utvrđeno da je kaštel bio okružen nasipima i grabama u obliku šesterokrake zvijezde. Smještaj utvrde u močvarnom predjelu i na raskrižju putova svjedoči o promišljenoj i planiranoj gradnji te o prilagođavanju novim oružanim tak-

Vjerojatni negdašnji izgled konjščinskog kaštela

tikama i razvoju novog oružja. To svrstava kaštel u Konjščini u najstarije naše renesansne utvrde. Dosad se vjerovalo da je najstarija takva naša utvrda ona oko Starog grada u Varaždinu (izgrađena 1544.), ali ova je nesumnjivo prije izgrađena. Bio je to u vrijeme gradnje veliki građevinski zahvat koji je možda trajao i cijelo desetljeće, a riječ je o značajnoj fortifikacijskoj građevini, prvoj takve vrste u panonskim krajevima. Tako zapravo i poznati sukob s Turcima izgleda ponešto drugačije. Vjerojatno Zrinski nije slučajno baš tu pokušao zaustaviti tursko napredovanje. Vjerojatno je utvrda u to vrijeme bila, jednostavno rečeno, neosvojiva.

Nedavno smo posjetili ovu utvrdu u uvjerenju da su u međuvremenu bili započeli radovi obnove. Građevinska je dozvola izdana 1998., projekt je izradio i radove nadzirao *Conex* d.o.o. iz Zagreba, a izvoditelj je bio *Andoma* d.o.o. iz Zlatara. No radovi se već dugo ne izvode o čemu svjedoči nakrivljena ploča s podacima te ovlaš pritrvorena vrata utvrde. U unutrašnjosti su izvedeni brojni svodovi od opeke, ali i ono što je obavljeno nije ni s čim zaštićeno od djelovanja atmosferilija. Ipak je ispred utvrde

zaštićen još neiskorišteni građevni materijal.

U telefonskom razgovoru s mr. sc. Božicom Marić iz *Conexa*, saznali smo da su radovi dobro napredovali dok nisu na red došli skuplji kamernarski radovi, a tada je investitoru (općini i Županiji) ponestalo novca i ne zna se hoće li i kada radovi obnove te zanimljive utvrde biti nastavljeni.

Sljedeća se utvrda nalazi istočnije, na samom rubu Hrvatskog zagorja. Smještena je u nizini Lonje, sjeverno od Zeline, pokraj puta prema Varaždinu. To je Bisag, srednjovjekovni zamak koji je poslije preuređenja pretvoren u dvorac. Kada je točno sagrađen nije poznato, ali se zna da je ta nizinska utvrda postojala u 14. st.

Položaj Bisaga na staroj katastarskoj karti

Prvi su vlasnici bili Bisački (Bikszadi) po kojima i nosi ime, a koji su bili u rodu s gospodarima Grebengrada. Đuro Bisački bio je 1445. podban. Njegov je sin Petar umro bez muškog nasljednika, a kralj Matija Korvin dozvolio je da preda imanje svojoj sestri Ani, koja je bila udana za Nikolu Kaštelanovića od Sv. Duha u Požeško-slavonskoj županiji. Nad ulazom u zamak dugo je stajao grb Kaštelanovića koji su Bisag posjedovali sve do izumiranja krajem 16. st. To su uspjeli iako su se Hermanffy de Gereben otimali za tu utvrdu i posjed. U *Statusu familiae Patachich* nalazi se potpuno rodoslovlje obitelji Bikszadi, gdje se može uočiti kako su oni ženidbenim vezama dolazili u vezu s Kaštelanovićima, Ratkajevcima, Zemčejevcima, Bradaćima, Gereczyma, Pethövcima, Gottalima, Patačićima i Keglevićima. Patačići su zaista neko vrijeme posjedovali imanje i zamak. Neko je vrijeme (oko 1620.) Bisag posjedovao i Juraj Zrinski. U 18. st. Bisag je bio u vlasništvu Antuna Jurkovića kojega je August Šenoa opisao u *Diogenešu* kao opreku tadašnjem širenju tuđinštine u Hrvatskoj. Tada je već utvrda potpuno barokizirana. U 19. st. u vlasništvu je grofova Draškovića Trakošćanskih, čiji se grb nekada nalazio iznad ulaza pokraj grba Kaštelanovića, koji su dvorac dodatno preuređivali.

Poslije je grof Karlo Drašković, pripadnik druge loze Draškovića, a oženjen groficom Elizabetom Batthyany-Strattman, postao vlasnik Bisaga i Velikog Bukovca. Bisag je, zajedno s majurima Butkovec i Tomaševac, naslijedio njihov najmlađi sin Josip, čiji je sin, koji je također zvao Josip, prodao Bisag početkom 20. st. nekoj mađarskoj banci. Nakon toga uslijedila je parcelizacija imanja, a nakon Prvoga svjetskog rata mijenjali su se mnogi vlasnici dvorca. Čak je u njemu do 1943. živio i književnik Milan Begović. Tijekom Drugoga svjetskog rata stradao je u požaru. Danas je to ruševina s ostacima

Prikaz negdašnjeg Bisaga slikarice Julijane Drašković (ulje na platnu)

dviju kula i kapelice. Sačuvani su i ostaci dvokatne žitnice.

Bisag je inače bio sjedište križevačke bune početkom 1755. kada su seljaci uništili velik broj plemićkih dvoraca, kurija i majura. Buna je počela u Ravnu pokraj Križevaca i brzo se širila krajevima južno od Kalnika. Seljaci su bili zaposjeli i Bisag, ali ga nisu spalili jer su ga htjeli sačuvati "za svetlu Kralicu" (Mariju Tereziju).

Bisag je u tlocrtu bio četverokut s cilindričnim kulama na uglovima. Bio je opkoljen jarkom s vodom koji se i danas nazire, a preko njega se prelazilo drvenim mostom. Kasnijim je preinakama uvelike izmijenjen, tako da je znatno povišena ulazna kula, a nestručno je restauriran i pos-

lije Prvoga svjetskog rata. Danas je to zapuštena ruševina u čijoj neposrednoj blizini postoji nekoliko stambenih kuća.

Posljednja utvrda koju ćemo u ovom broju predstaviti je Zelingrad, koji se zapravo nalazi na istočnim obroncima Medvednice, 5 km sjeveroistočno od grada Sveti Ivan Zelina. Sve podatke o toj utvrdi dobili smo na web stranici koju održava Muzej Sveti Ivan Zelina, koji se brine o istražnim radovima i pokušava skupiti novac za istraživanja i sanaciju ove davno napuštene utvrde. Štoviše muzej je otkupio i zemljište na kojem se utvrda nalazi.

Poznato je da je Zagrebačka gora imala niz utvrda od kojih su mnogi danas poznata tek lokacije. Dvije

Ostaci kula utvrde i dvorca Bisag

su utvrde vrlo znane (Medvedgrad i Susedgrad), a kontrolirale su savsku nizinu i važnu carinsku točku srednjovjekovnoga trgovačkog puta. Za razliku od njih za Zelingrad se mnogo manje zna i slabo je obrađen u stručnoj literaturi, a treći je u nizu čije se ruševine vide nad zemljom. Nije imao neko posebno strateško značenje i više je bio refugium, središte posjeda i sklonište za gospodara posjeda. Inače je smješten na šumom obraslom obronku nešto nižem (326 m n.m.) od okolnih brežuljaka. Padine su brijega vrlo strme s juga, istoka i zapada, a sjeverno je prokopan kanal između kompleksa utvrde i povišena platoa.

Zelingrad se prvi put spominje još 1295. kada mu je vlasnik Ivan, sin palatina Dionizija iz roda Pecz, a kao kaštelan zamka spominje se neki Čurkan. Zelingrad se potom spominje 1326. kada ga kralj Karlo daruje magistru Nikoli Ludbreškom, inače nećaku palatina Dionizija, sve imanja koja se nalaze u Glavnici i Moravču, a među njima i kastrum Zelingrad. Vlasnik je utvrde i imanja od 1397. Fabijan Bičkele (Byczkele), pristaša kralja Sigismunda (Žigmunda). Bičkelei su Zelingra-

dom vladali gotovo stotinjak godina, a 1415. je zamak stradao u požaru, ali je potom obnovljen. Ti su Bičkelei bili pomalo neobični vladari Zelingrada jer su na pustim mjestima svog posjeda uz rijeku Zelinu naseljavali ljude slobodnog staleža gotovo bez ikakvih davanja, a istodobno su pljačkali okolna imanja, čak su se oružano sukobljavali i s ljudima na posjedu zagrebačkog biskupa. Stoga nije čudno da su slično i završili. Naime 1490. u Zelingrad su se ušuljali voj-

nici kraja Maksimilijana Habsburškog te ubili Ladislava Bičkelea. Većina je ljudi u Zelingradu pobijena, zamak opljačkan i djelomično spaljen.

Potom je kralj Vladislav II. 1494. dao Zelingrad Stjepanu Zapolji, a naslijedio ga je 1499. Ivan Zapolja, protukralj Ferdinanda Habsburškog, koji ga je 1531. poklonio Petru Palffyju, nećaku zagrebačkog biskupa Šimuna Erdödyja. U to vrijeme pravo na Zelingrad neuspješno polaže Ivan Kaštelanović, a već 1535. Palffy prodaje utvrdu Zelinu za 3500 zlatnih forinti bivšem podbanu Pavlu Kerečenjiju (Kerecheny) od Kanyafölde i njegovim sinovima Mihajlu, Ladislavu, Andriji, Ljudevitu, Ivanu i Matiji. Iste je te godine Zelingrad dodatno utvrđen.

Na Zelingradu se 1545. pred turskom opasnošću pohranjuju spisi Čazmanskog kaptola, a 1635. se Zelingrad prvi put spominje kao ruševina. Odmah potom (1640.) Kerečenji oporučno ostavlja Zelingrad odnosno njegove ruševine Tomi Mikuliću Brokunjevečkom i Gabrijelu Crnkoviću (Chernkoczy). U to se vrijeme spominju i posljednji poznati vlasnici Zelingrada – obitelj Fodrocy.

Pogled na Zelingrad s jugozapada

Ulazni sklop u utvrdu Zelingrad

Tipološki Zelingrad pripada utvrda-
ma bez branič-kula, kakve su u Za-
gorju i najrasprostranjenije. Kom-
pleks se građevnih elemenata utvrde
sastoji od ulazne kule, na koju se osla-
nja kula okrenuta prema istoku. Na
zapadu se nalazi poligonalna stam-
bena zgrada (palas) s polukulom na
zapadnom uglu. Palas je podijeljen u
dvije cjeline – unutrašnje dvorište i
dvije stambene prostorije. Na jugo-

istoku se nalaze temelji još jedne
zgrade koja je vjerojatno imala gos-
podarsku namjenu.

Zelingrad se istražuje od 1954. kada
su izrađene prve arhitektonske i geo-
detske podloge. Dvije se godine kas-
nije istraživala jugozapadna poluku-
la s dijelovima sjeverne polukule
kada je i pronađena kamena ploča
na kojoj je zabilježena obnova iz
1535. Manja se istraživanja i konser-

vatorski radovi obavljaju s prekidi-
ma sve do 1981., ali se većina tih
radova nažalost često radila nestruč-
no. Čak je 1980. na istočnom dijelu
palasa postavljen armiranobetonski
serklaž, čime je spriječeno njegovo
urušavanje. Temeljita su istraživanja
Zelingrada rađena u posljednje tri
godine kada je temeljito istražena
cisterna te negdašnji ulaz u sjevernu
polukulu gdje je postojao mali pok-
retni most, a temeljito je istražena i
istočna polukula. Cijeli je prostor
temeljito očišćen, a ulazna se polu-
kula nakon konzervatorskih radova
namjerava rekonstruirati i staviti pod
krov te urediti kao mali izložbeni
prostor.

Postoje i zaljubljenici u ovu utvrdu
(Društvo prijatelja Zelingrada) koji
organiziraju posebna druženja i pri-
redbe te skupljaju novac za daljnje
radove. Očito tu utvrdu, koja je dugo
bila napuštena i zapuštena, zahva-
ljujući brojnim entuzijastima i Grad-
skom muzeju Sv. Ivana Zeline (koji
tu, čini se, prepoznaju svoje korijene),
očekuju mnogo bolji dani. U to
smo se mogli uvjeriti i za nedavna
posjeta, iako su i put i ruševine bili
zameteni visokim snijegom.

Branko Nadilo

